

Manifest Kring van Veiligheid

**Huiselijk
geweld te lijf**

Ondertekenaars manifest Kring van Veiligheid

Jacques Wallage, voorzitter Kring van Veiligheid
Annelies Boode, districtsmanager Humanitas Oost
Aleid van den Brink, directeur-bestuurder Blijfgroep
Johan Brongers, directeur-bestuurder Welzijnsgroep Tinten
Tineke Fransen, voorzitter stichting Zijweg
Oetra Gopal, wethouder gemeente Hoogezand-Sappemeer
Janet ten Hoope, plv hoofdofficier van justitie Openbaar Ministerie
Ans van de Maat, raad van bestuur Intermetzo
Majone Stekete, raad van bestuur Verwey-Jonker Instituut
Janis Tamsma, plv. districtschef Politie Friesland

Met expertise van:

Ingrid ten Berge, programmaleider Veilig opgroeien Nederlands Jeugdinstituut
Astrid van der Kooij, manager Huiselijk en seksueel geweld Movisie
Saskia Daru, adviseur Huiselijk en seksueel geweld Movisie
Lou Repetur, senior adviseur Effectiviteit en vakmanschap Movisie

Colofon

De Kring van Veiligheid is een initiatief van Movisie en het Nederlands Jeugdinstituut en de ondertekenaars van dit manifest, onder voorzitterschap van Jacques Wallage.

© 2016 Kring van Veiligheid, overname van teksten is toegestaan met bronvermelding.

Tekst: Herman Vuijsje

Vormgeving: Suggestie & illusie

Productie: Jandirk Veenstra Movisie

HUISELIJK GEWELD TE LIJF

Eenentwintig vrouwen. Dertien kinderen. Dertien mannen. Ieder jaar sterven in Nederland rond de vijftig mensen door geweld in huiselijke kring. Huiselijk geweld is een sluipmoordenaar die jaar in, jaar uit toeslaat waar we bij staan. Huiselijk geweld en kindermishandeling woekeren in het hart van onze samenleving. Iedereen kan ermee te maken krijgen.

Laten we dat dan zomaar gebeuren? Dat willen we niet; we hebben in Nederland een uitgebreid stelsel van preventie en hulpverlening opgebouwd. We hebben randvoorwaarden geformuleerd, wetten en regels ingevoerd, samenwerking bevordert, contactfunctionarissen benoemd, veiligheidshuizen opgezet. Er kwam een Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling, een Verwijsindex risicojongeren, een landelijk dekkend netwerk van Veilig Thuis-regio's.

En toch. Toch worden in Nederland ieder jaar honderdduizenden mensen slachtoffer van huiselijk geweld.¹ ²De cijfers dalen niet. Ondanks al onze inspanningen boeken we onvoldoende resultaat. We willen niets afdoen aan de inzet van al die beroepskrachten en vrijwilligers die met hart en ziel proberen dit geweld te keren. Maar we kunnen niet heen om deze uiterst pijnlijk conclusie: het geweld in de huiselijke kring loopt niet terug, het aantal dodelijke slachtoffers neemt niet af. Dat verontrust en emotioneert ons. Daarom slaan wij alarm. Wij, ondertekenaars van deze oproep, dragen als beleidsmaker, beroepskracht, bestuurder of ervaringsdeskundige uit alle macht bij aan het tegengaan van huiselijk geweld en kindermishandeling. En wij erkennen dat het de hoogste tijd is om onszelf en andere betrokkenen een spiegel voor te houden en de vraag te stellen: wat moet er gebeuren om echte resultaten te boeken om een drastische teruggang van huiselijk geweld en kindermishandeling te bereiken? Met minder kan toch geen zinnig mens genoegen nemen?

‘Geweld achter de voordeur ontwricht niet alleen dat gezin, maar de hele samenleving’

Jacques Wallage, voorzitter
Kring van Veiligheid

Sluit de kring van veiligheid

Huiselijk geweld is bij wijze van spreken nog maar net ‘uit de kast’. Geweld tussen familieleden en intieme partners is omgeven met felle emoties en taboes, het is iets waarvoor we terugdeinzen. De gedachte eraan doet huiveren en maakt onzeker. Dat verklaart wellicht waarom zo’n groot maatschappelijk vraagstuk zolang klein is gehouden. Zelfs in de publiekscampagnes die rond dit onderwerp worden gevoerd, wordt het nog op een omfloerste manier benaderd; de rauwe werkelijkheid is confronterend.

Ook begint pas de laatste tijd door te dringen welke repercussies huiselijk geweld eigenlijk heeft. De gevolgen doen zich voelen tot ver buiten de ‘minisamenleving’ waar de mishandeling plaatsvindt. Het ontwrichtend effect kan zich uitstrekken tot de meest uiteenlopende maatschappelijke gebieden, van zorg en justitie tot arbeid en economie.

Om al deze redenen is een grootscheepse mobilisatie in de strijd tegen huiselijk geweld nodig. Dat geldt op het gebied van systeem en financiering, waar vrijblij-

‘Bundeling van krachten en samenhang tussen zorg en strafrechten kan nog veel verder worden versterkt’

Aleid van den Brink, directeur-bestuurder Blijfgroep

vendheid en denken in beleidssectoren en specialismen het effectief handelen belemmeren. Maar even belangrijk is bewustwording en gesprek bij de beleidmakers, bestuurders en professionals die dat systeem dragen. En bij de naaste omgeving van daders en slachtoffers: familie, burens, kennissen en andere getuigen.

Er hoort een ‘kring van veiligheid’ rond het benarde gezin te staan, een kring die zich moet sluiten bij dreiging van geweld. Nu gebeurt dat niet, te weinig of te laat. Om daarin verandering te brengen, moeten we methodes van werken veranderen en verantwoordelijkheden duidelijker definiëren. Dit vraagt naast een systeemverandering ook vooral een mentaliteitsverandering bij alle betrokkenen. We moeten opnieuw hardop ten opzichte van elkaar benoemen aan welke eisen ieder van de professioneel en vrijwillig betrokken mensen én organisaties moet voldoen.

Schrik niet terug voor indringende vragen

Huiselijk geweld heeft veel gezichten, zoals kindermishandeling, partnergeweld, eer-gerelateerde vormen van geweld, psychisch geweld, ouderenmishandeling en seksueel geweld. Het zijn de gezichten van Linda, Raja en Sandra... vrouwen die evenals zoveel anderen door hun ex-partners werden vermoord. Zeker, de daders hebben het gedaan, maar veel slachtoffers hadden vermoedelijk gered kunnen worden als de instanties daadkrachtig waren opgetreden, in onderlinge samenhang, en als zich rond deze gezinnen een effectieve kring van veiligheid had gevormd.

Het zijn ook de gezichten van kinderen wier namen in ons geheugen staan gegrift. Savanna, Rowena, Gessica, Daniëlla... ook zij vonden een gewelddadige dood terwijl een kring van hulpverleners om hen heen stond, maar onvoldoende gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voelde, waardoor interventies die hadden moeten plaatsvinden, uitbleven.

Zevenentwintig instanties omringden het Groningse meisje Daniëlla, maar geen daarvan pakte door. Ieder ging te werk vanuit zijn eigen beroepssector en het belang van zijn eigen cliënt. Ieder richtte zich op de bestrijding van ‘zijn’ deelprobleem, maar niemand had zicht op de totale situatie en voelde zich daarvoor verantwoordelijk. Er werd niet gezamenlijk geëvalueerd of de geboden hulp effectief was en evenmin gecheckt of afspraken werden nagekomen.

Gevolg was dat geen van die zevenentwintig instanties alarm sloeg toen duidelijk werd dat de problemen in het gezin chronisch waren en dat de ouders zorg bleven afhouden. Niemand bekommerde zich om de belangrijkste vraag: hoe veilig de kinderen eigenlijk waren. In jargon: niemand was ‘probleemeigenaar’. Op zijn Hollands: niemand vond het zijn pakkie-an.³

Savanna stierf in 2004. Daniëlla in 2013. In 2015 verscheen opnieuw een rapport van de inspecties, dit keer over twee verwaarloosde en mishandelde kinderen in Roelofarendsveen. Ook nu ging het om problemen die al lang bekend waren. Ook nu doemde het beeld op van instanties die langs elkaar heen werkten, te weinig informatie deelden en zorgelijke signalen negeerden. De kinderen werden jarenlang mishandeld door hun vader en zijn nieuwe partner. Noodkreten van hun biologische moeder werden genegeerd, totdat uiteindelijk bleek dat de stiefmoeder een psychiatrische aandoening had en iedereen om de tuin had geleid.

Uitzonderlijk? Eerder het topje van de ijsberg. Een paar jaar geleden bleek uit onderzoek in de vier grote steden dat zeer ernstig geweld in het overgrote

deel van de gevallen na de melding gewoon doorging. Meer dan de helft van de betrokken kinderen had na anderhalf jaar nog geen hulp gekregen.⁴ Bij een ander onderzoek kwamen mishandelde kinderen zelf aan het woord. Zij beoordeelden hun gemiddelde levenskwaliteit anderhalf jaar nadat ze bij de instanties werden aangemeld als lager dan vlak na de melding.⁵

Hoe was dit in godsnaam mogelijk? De onderzoekers concluderen dat hulp vaak te laat komt doordat huisgenoten die hulp stelselmatig afhouden zonder dat hulpverleners daartegen iets ondernemen. Verder is hulp vaak te 'licht' doordat deskundige specialisten te laat worden ingezet. Ook schiet de coördinatie tekort doordat specialisten, eenmaal ingeschakeld, ieder hun eigen plan trekken en langs elkaar heen werken.

Zeker is dat de moeilijke en zware problematiek van huiselijk geweld hoge eisen stelt aan de mensen die met de bestrijding ervan zijn belast. Door snelle en ingrijpende veranderingen in de Nederlandse samenleving zijn allerlei sociale bindingen minder hecht en stabiel geworden. Plaatselijke gemeenschappen verloren aan samenhang; echtscheiding en stiefrelaties zorgden voor nieuwe complicaties in het gezinsleven. Dit bracht nieuwe risico's met zich mee voor de veiligheid 'achter de voordeur'.

Toch mag dit geen reden zijn om af te zien van indringende vragen naar de oorzaken van de blijvend hoge cijfers. Hoe kan het dat ondanks alle inspanningen steeds dezelfde fouten worden gemaakt? Waarom slagen we er maar niet in lering te trekken uit de gebeurtenissen? Waarom trekken we ons het lot van de slachtoffers pas aan als het fataal uit de hand is gelopen?

Iedere burgemeester of wethouder, ieder raadslid, iedere instantie, iedere hulpverlener en iedere 'omstander' kan morgen te maken krijgen met deze vragen achteraf gesteld, als het te laat is. Laten we die vragen nú onder ogen zien - de feiten dulden geen omzichtigheid meer.

Houd gevestigde beleidsuitgangspunten tegen het licht

Huiselijk geweld speelt zich af waar mensen zijn. Het is een plaatselijk verschijnsel; wil je er wat aan doen, dan zul je 'horizontaal' te werk moeten gaan. Dat betekent dat niet de interne procedures en protocollen binnen 'verticale' organisaties centraal moeten staan, maar dat hulp en ondersteuning zo dicht mogelijk bij de mensen moeten worden georganiseerd. Dat was een belangrijk doel van de decentralisatie van de Wmo en de Jeugdzorg in 2015. Gemeenten werden verantwoordelijk voor het voorkómen en aanpakken van huiselijk geweld en kindermishandeling.

Beleidmakers hoopten dat op gemeenteniveau ook gemakkelijker contractafspraken tussen sectoren tot stand zouden komen, die een meer integrale aanpak dichterbij zouden brengen. Van de gemeente werd een leidende rol verwacht bij het aansturen van de betrokken instanties, bij het organiseren van hun samenwerking en het toedelen van verantwoordelijkheden. Zeker, de decentralisatie krijgt lokaal nog maar net vorm, voor een eindoordeel is het te vroeg, maar voor optimisme is voorlopig nog weinig aanleiding: de versnipperde organisatie en financiering van zorg en veiligheid blijkt taaier dan gedacht.

Ook de Veilig Thuis-regio's, waarin sinds 2015 de Advies- en Meldpunten Kindermishandeling en de Steunpunten Huiselijk Geweld zijn samengevoegd,

‘De verandering begint bij onszelf, dus gemeente: verbindt beleidsterreinen!’

Oetra Gopal, wethouder
gemeente Hoogezand-Sappemeer

voldoen nog niet aan de verwachtingen. De bedoeling is dat slachtoffers bij deze regio's vierentwintig uur per dag terecht kunnen voor advies en doorverwijzing. In de praktijk blijken de crisisartsen vaak alleen binnen kantooruren bereikbaar. Verder worden veel regio's geplaagd door lange wachtlijsten en een grote bureaucratie, en zijn er grote verschillen in ambitie, gevoelde urgentie en financiering.⁶ Zelfs als we de complexiteit van het vraagstuk erkennen, dreigt het gevaar dat met de Veilig Thuis-regio's niet de beoogde samenwerking tot stand komt, maar in feite bureaucratie wordt toegevoegd.

Ook Defence voor Children kwam onlangs met ernstige kritiek op de Veilig Thuis-regio's: te vaak en te lang volstaan zij met 'lichte' hulp, door hoge werkdruk en capaciteitsproblemen bieden zij onvoldoende bescherming aan kind en gezin en er is een gebrek aan landelijke sturing.⁷

Dat laatste hoeft niet te verbazen, gezien de nieuwe beleidsuitgangspunten. Decentralisatie staat daarbij voorop, gepaard aan soms ingrijpende bezuinigingen. Het bepalen van urgentie en budget is daarmee een lokale aangelegenheid, en daarmee afhankelijk van plaatselijke politieke keuzes. Beleidmakers gaan ervan uit dat lokaal maatwerk kan worden verenigd met een landelijke kwaliteitsstandaard en een aanvaardbare mate van gelijkheid.

Dat gaat echter niet vanzelf; nationale verantwoordelijkheden moeten duidelijker worden benoemd. De ministeries van VWS en V&J behouden belangrijke taken op het gebied van de stelselverantwoordelijkheid. De rechtshandhaving is niet gedecentraliseerd. Decentraal wat kan, maar centraal wat moet. Dat beginsel wordt als het gaat om de bestrijding van kindermishandeling en huiselijk geweld nu onvoldoende benoemd. Nauw betrokken hulpverleners spreken elkaar onvoldoende aan, haperende samenwerking komt vaak pas na fatale incidenten aan het licht.

Ook een ander axioma van beleidmakers - de overschakeling op marktwerking - verdient het tegen het licht te worden gehouden. Zoals we verderop nog zullen zien, worden bestuurders en professionals daarmee blootgesteld aan oneigenlijke verleidingen en perverse prikkels die het belang van cliënten niet dienen of zelfs tegenwerken. Ook beleidmakers zullen moeten leren van de incidenten die hieruit voortvloeiden.

‘De bestrijding van huiselijk geweld vraagt om een Deltaplan, niet een extra paar vingers in de dijk’

Janet ten Hoop,
Plv hoofdofficier van justitie
Openbaar Ministerie

Ga de nadelen van gesegmenteerde hulpverlening te lijf

Het imposante stelsel van instanties die zich bezighouden met huiselijk geweld heeft zich ontwikkeld binnen gespecialiseerde sectoren en disciplines. Iedere instelling en ieder gebied van kennis en kunde houdt zich bezig met zijn eigen aspect van de problematiek, zijn eigen invalshoek en zijn eigen cliënten. Stuk voor stuk zijn ze ingebed in verticale, nationaal georganiseerde kolommen.

Deze sterke specialisatie heeft ontegenzeggelijk de zorg op een hoger niveau gebracht, maar tegen een hoge prijs. Zo wordt samenwerking bemoeilijkt doordat iedere kolom weer op een ander schaalniveau is georganiseerd: 390 gemeenten moeten de handen ineenslaan met 42 jeugdregio's, 26 Veilig Thuis-regio's en 10 arrondissementen, om maar eens een paar schaalverschillen te noemen.

Er moet meer aandacht komen voor de samenhang van de problemen achter de voordeur; dat vraagt een veel sterkere gerichtheid op samenwerking en het gezamenlijk dragen van verantwoordelijkheid. Het gaat daarbij om een ingewikkeld conglomeraat van hulptroepen, zoals de verschillende specialismen binnen de jeugdzorg en binnen de volwassenenzorg, waaronder zorg, schuldhulpverlening, verslavingszorg, daderbehandeling, reclassering en slachtofferhulp. Ieder voor zich vertegenwoordigen deze domeinen een belangrijke deskundigheid maar ze zijn er nog onvoldoende in geslaagd samen op te trekken. Daartoe moeten niet alleen methodische verschillen worden overbrugd: er moet ten minste systematisch geleerd worden elkaars taal en werkwijze te verstaan. Dat zal niet vanzelf gaan.

Tegelijk moeten belangrijke culturele verschillen worden overbrugd. Specialisatie werkt als een bril, daar is niets mis mee. Maar de eigen kijk op de werkelijkheid kan ook afgrenzen, dan is er sprake van oogkleppen en dat is funest. Slachtoffers blijven daardoor verstoken van een 'integrale' blik op hun probleem, moeten hun pijnlijke verhaal keer op keer komen vertellen en worden meestal ook meerdere malen onderzocht. Niet alleen ontbreekt een gezamenlijk gevoelde verantwoordelijkheid, de schotten lokken 'shop-gedrag' van cliënten uit, wel beschikbare wezenlijke informatie wordt niet in een kring van veiligheid gedeeld. Hier is een stelsel van voorzieningen gegroeid waaraan het toch al in wanorde en instabiliteit verkerende gezin zich moet aanpassen.

Behalve onnodig belastend is deze situatie ook onnodig duur. De schotten tussen de specialismen zijn inefficiënt en kostbaar. Het zou Nederland enorm schelen als we het geld ter bestrijding van huiselijk geweld en kindermishandeling op een minder verkokerde manier zouden inzetten. Heeft iemand wel eens de kosten opgeteld die de zevententwintig instanties rond Daniëlla hebben gemaakt?

Op de achtergrond kunnen ook institutionele belangen een rol spelen. Nu organisaties te maken krijgen met aanbestedingen, moeten ze zich 'in de markt prijzen'. Ze worden aangemoedigd te concurreren door zich nadrukkelijk te profileren als 'eigenaar' van een bepaalde aanpak of doelgroep. Dat kan ertoe leiden dat informatie niet wordt gedeeld.

Er is veel verbeterd in de samenwerking tussen de zorg- en de veiligheidsketen, maar er bestaat nog steeds een scheiding tussen deze in feite botsende logica's van de verschillende instellingen en werksoorten. Het OM zal bijvoorbeeld

willen afwachten omdat er nog geen bewijs is, terwijl de maatschappelijk werker meteen wil ingrijpen. Diezelfde spanning is binnen het rechtssysteem zichtbaar: de regelgeving rond kindbescherming en ouderschapsverplichtingen kan hard botsen met de rechten van slachtoffers van huiselijk geweld. Ook hier geldt dat instellingen nog teveel uitgaan van de normen en werkwijzen binnen de eigen organisaties en onvoldoende investeren in het functioneren van een gesloten kring van veiligheid rond het gezin.

Eén manier om deze domeindrift te lijf te gaan, is het opzetten van arrangementen waarbij alle disciplines in één keer aan de slag kunnen, bijvoorbeeld in een gezamenlijk gebouw, zoals de family justice centers of de centra seksueel geweld. Maar ook dan blijft de segmentering van perspectieven, belangen en financieringsstromen een ernstige handicap. Door schotten weg te halen en meer samen te werken, krijg je nog geen samenhangende hulp of integrale aanpak.

Schakel over van product naar proces

De aanpak via gesegmenteerde bedrijfskolommen belemmert ook een andere verandering die onontbeerlijk is voor een betere aanpak: van product naar proces. Organisaties werken met targets: concrete prestaties in het hier en nu waarop ze worden 'afgerekend'. Professionals vinden daarin ook hun voldoening als deskundig specialist. Ook in het geval van Daniëlla keken instellingen vooral naar hun korte termijn-'product'. Daardoor werd niet onderkend hoe de problemen zich opstapelden en elkaar gingen versterken.

Een horizontale, integrale en minder formele benadering zou veel meer geïndeed zijn met een procesmatige aanpak. Niet mijn eigen puntentotaal staat daarbij voorop, maar mijn bijdrage aan de gecombineerde inspanning om duurzame verbetering tot stand te brengen. Niet zelf willen scoren maar kansen scheppen voor het team.

Een procesmatige aanpak is niet gericht op een instant-oplossing. Een 'Quick fix' is niet reëel bij dit soort problemen die zich vaak jaren voortslepen. Huiselijk geweld is een aanhoudend en ontwrichtend verschijnsel, dat op een samenhangende en duurzame manier moet worden bestreden. In heel wat gevallen zit een definitieve 'oplossing' er waarschijnlijk niet in en bestaat goede hulp uit het beheersbaar houden van de problemen. Plus een vorm van nabije alertheid, die ingrijpen om geweld tot staan te brengen mogelijk maakt.

Een procesgerichte aanpak, waarbij sommige probleemgezinnen levenslang worden gevolgd, gecoacht en begeleid, is een kostbare zaak. Zeker nu de zorg op het bordje ligt van de gemeenten, die daarbij financiële keuzes moeten maken vanuit krimpende budgetten. Onvoldoende komen daarbij de kosten in beeld die maatschappelijk moeten worden gemaakt als niet op tijd wordt ingegrepen. De procesgerichte aanpak kost geld, maar niet of te laat ingrijpen levert niet alleen onmetelijk menselijk leed op, maar zal ook tot hogere maatschappelijke kosten leiden.

‘Zonder
professionele
logica geen
systeemlogica’

Janis Tamsma,
plv. districtschef Politie Friesland

Verdisconteer de uitgestelde rekening

In feite is zulke zorg helemaal niet zo kostbaar, als je even verder kijkt en bedenkt welke kosten je er allemaal mee voorkomt. Probleem is alleen dat dit besef nu juist wordt weggedrukt door die productgerichte aanpak en de kolomgewijze organisatie en financiering.

Huiselijk geweld en kindermishandeling vinden plaats binnen een gezin of een ander klein stukje samenleving, maar op langere termijn is het niet alleen die minisamenleving die wordt ontworcht. Een veilige maatschappij begint met veiligheid achter de voordeur. Waar dit tekortschiet, groeit een hoge uitgestelde rekening van maatschappelijke kosten waarvoor andere instanties moeten opdraaien, instanties die horen bij heel andere kolommen. Alleen al de uitgestelde kosten van kindermishandeling worden geschat op een miljard euro per jaar⁸.

Op korte termijn gaat het bijvoorbeeld om de vele 'her-meldingen' die je krijgt in structureel onveilige situaties. Iedere keer rukt de politie daarvoor uit zonder dat dit bijdraagt aan verbetering. Uit onderzoek weten we ook dat slachtoffers een hoge zorgconsumptie hebben, vaak gezondheidsklachten hebben en zonder werk zitten, vaak een beroep doen op sociale voorzieningen en een hoog aandeel hebben in de criminaliteit. Het overgrote deel van de tbs'ers is als kind misbruikt, mishandeld of verwaarloosd; hetzelfde geldt voor de bewoners van justitiële jeugdinrichtingen. En niet in de laatste plaats: veertig procent van de minderjarige slachtoffers wordt later zelf pleger.⁹

Investeren in het tegengaan van huiselijk geweld kan dus veel kosten schelen die verborgen zitten in het budget van andere instanties. Hoeveel precies valt niet te zeggen, want het gaat hier om preventie: het voorkómen van schadelijke en kostbare gebeurtenissen in de toekomst. De 'opbrengst' daarvan is niet te meten en wordt bovendien zichtbaar in budgetten van andere instanties. Een slachtoffer van huiselijk geweld vatte het kernachtig samen: *'Als alle energie die ze in mij hebben gestoken naar mijn moeder was gegaan...'*

Die uitspraak bevat nog een ander belangrijk gegeven: wie de cyclus van geweld wil stoppen en zeker wie die wil voorkómen, moet niet alleen naar (potentiële) slachtoffers kijken, maar zeker ook naar (potentiële) daders. Het vraagt om een aanpak van de gehele minisamenleving die ontworcht is of raakt. Ook daar moet samenwerking van hulpverleners centraal staan en moet de werkelijkheid niet opgedeeld worden naar de diverse invalshoeken van de deskundigen. Succesvolle preventie begint thuis, op school en in de buurt met heel basale dingen. Ouders van probleemgezinnen ondersteunen bij het opvoeden, zodat overdracht van de geweldcultuur naar volgende generaties wordt voorkomen. Oplettendheid van huisartsen, leraren, burens en vrijwilligers. Daarmee worden niet alleen toekomstig lijden en toekomstige kosten voorkomen, maar vermindert ook de inzet van hooggekwalificeerde professionele zorg als het leed eenmaal is aangericht.

Dat wil niet zeggen dat de eerste kring, de kring van veiligheid, contacten met specialisten zou moeten mijden. Integendeel: de kennis en kunde van specialisten kan veel meer worden benut om vroegtijdig in te grijpen en latere schade te voorkómen.

Dat geldt ook voor de sociale wijkteams, laagdrempelige voorzieningen die kunnen bijdragen tot het vroeg signaleren en aanpakken van geweld en mishandeling. Mits zij deze deskundigheid hebben en op tijd specialisten inschakelen.

‘Ik ben ervan en laat niet los... maar ik kan het niet alleen!’

Ans van de Maat, raad van bestuur Intermetzo

De meeste wijkteams bestaan uit generalisten die nauwelijks getraind zijn op het maken van risicotaxaties. Daarmee loop je het gevaar dat zij te laat besluiten een specialist in te schakelen.

Voorkom in serie geschakelde afwenteling

De instanties die zich bezighouden met het tegengaan van huiselijk geweld kunnen als een kring worden gezien, maar ook als een keten. En ook deze keten vertoont zwakke plekken. De aaneengeschakelde instellingen die cliënten aan elkaar doorspelen voor intake, toewijzing, behandeling, zorg en financiering doen allemaal hun best, maar dat blijkt geen garantie tegen het optreden van in serie geschakelde afwenteling.

Het idee van een keten is dat alles aan elkaar is gekoppeld, maar in de praktijk komt het er vaak op neer dat instanties zich alleen verantwoordelijk voelen voor de eigen schakel. De schakels verderop en de keten als geheel zijn niet hun ‘pakkie-an’. De professional vervult dan zijn opdracht, verwijst door en vertrekt, zonder na te gaan of de volgende schakel wel doet wat hij moet doen. Iedereen heeft dan volgens het boekje zijn werk gedaan, maar de cliënt is niet geholpen.

Dit soort afwentelingsgedrag kan ook het gevolg zijn van ‘bedrijfsmatige’ afwegingen. De productgerichte aanpak en de gesegmenteerde financiering kunnen maken dat een instantie bepaalde gevallen liever kwijt dan rijk is. Zo wordt de politie tegenwoordig verleid minder huisverboden op te leggen omdat zo’n verbod ruim zes uur werk kost. Een melding bij het meldpunt Veilig Thuis kost maar een uurtje.

Deze gang van zaken kan worden opgevat als het gevolg van een systeemfout, maar ook als een uiting van tekortschietende professionaliteit. Een professional hoort zich er immers van te vergewissen of zijn handelen, en het door anderen daaraan gegeven vervolg, het beoogde effect sorteert. Misschien staat het niet in je formele taakomschrijving, maar uit je eigen systeem durven stappen, je gezond verstand gebruiken en je afvragen hoe het verder moet, is te beschouwen als een lakmoesproef van professionaliteit.

Een voorbeeld van hoe het niet moet, is de politieagent die op een melding afgaat, geen strafbaar feit constateert, misschien een procesverbaaltje opmaakt en verder denkt: geen klus voor ons, dus klaar. Een andere agent zal eerder optreden als een soort buurtagent en zich afvragen hoe hij via andere wegen kan bijdragen aan een oplossing. Zoals in deze conversatie tussen een hulpverlener en een wijkagent:

Wijkagent: *‘Ik ga er morgen heen.’*

Hulpverlener: *‘Op welke titel?’*

Wijkagent: *‘Dit gesprek.’*

Zet geen vinkjes zonder vonkjes

Dit pleidooi voor een minder afgegrensde opvatting van professionaliteit staat haaks op heersende gebruiken. Een voorbeeld is de gewoonte om nieuwe problemen te lijf te gaan door het optuigen van nieuwe instanties en regelsystemen. Vaak roepen zulke initiatieven alleen maar nieuwe protocollen en bureaucratisch gedoe op: de ‘risicoregelreflex’. Daardoor kan een onoverzichtelijke stapeling van

bepalingen ontstaan. Bovendien kunnen professionele overwegingen daarbij vermengd raken met politieke en economische belangen. Nieuwe gebouwen, nieuwe klanten en een besef van concurrentie kunnen een kunstmatige vraag oproepen.

Nieuwe formele arrangementen gaan ook meestal gepaard met een toename van verantwoording. Voortgekomen uit een goedbedoeld streven naar standaardisering en het tegengaan van willekeur, is verantwoording aan de hand van protocollen steeds verder opgerukt. Ook het denken in termen van productie draagt daaraan bij. Een teveel aan verantwoording kan echter fnuikend zijn voor het nemen van verantwoordelijkheid. Als een brede betrokkenheid wordt ingesnoerd in een keurslijf van lijstjes en reglementen, kan dat uitnodigen tot een beperkte taakopvatting waarbij niet meer gekeken wordt naar het hele plaatje. Deze ‘perverse prikkel’ kan zelfs resulteren in een taakomschrijving die zó wordt ingekleed dat formeel aan alle vereisten wordt voldaan, terwijl inhoudelijke verantwoordelijkheid wordt ontlopen.

Protocollen geven houvast, ze vormen een hulpmiddel, maar wie zich eraan vastklampt, verliest zijn bezieling. Professionals moeten de protocollen kennen, maar ook op een doordachte manier naast zich neer kunnen leggen. Protocollen treden niet in de plaats van gezond verstand. Niet volstaan met een vinkje zetten op de checklist en daarna die voordeur weer achter je dicht trekken. Ook een vonkje laten oplichten: een vonk van intrinsieke betrokkenheid.

Mogelijkheden daartoe liggen vaak vlakbij, om de hoek, in het alledaagse leven. Kijk om je heen, maak het plat en houd het simpel. Nederland kent een reeks van voorzieningen waarbij gezinnen regelmatig in beeld komen, zoals kinderopvang en peuterspeelzalen. De jeugdgezondheidszorg heeft met ieder kind tot zijn achttiende jaar veertien contactmomenten. Medewerkers zouden op een vanzelfsprekende, onopvallende en ook nog goedkope manier in de gaten kunnen houden hoe het thuis gaat.

Hetzelfde geldt voor het onderwijs. Scholen beschikken tegenwoordig over een ‘pestprotocol’, zodat meteen kan worden ingegrepen als een kind wordt gepest. Maar wat als er geen protocol bestaat, zoals voor partnergeweld thuis? Dan komt het aan op de beroepsopvatting van de meester of de juf. ‘Toen de juf ons hierop aansprak, besepte ik dat ik hulp moest zoeken,’ zegt ene Peter, wiens casus wordt gebruikt in een lesprogramma.¹⁰ Zijn huwelijk is ontaard in geweldadigheid en chaos en dat is te merken aan de kinderen: die worden steeds angstiger en halen slechte cijfers. Doordat de lerares zich er uiteindelijk mee bemoeit, komt Peter terecht bij Veilig Thuis, met als resultaat dat er een eind komt aan het geweld. In veel gevallen zijn beroepskrachten trouwens verplicht bij een vermoeden of signaal van geweld de vijf stappen van de Meldcode op te starten. Vaak gebeurt dat niet of te laat. Alles staat of valt met persoonlijke betrokkenheid en het durven nemen van verantwoordelijkheid.

Wees niet naïef bij partnergeweld

De angst en schaamte bij slachtoffers van huiselijk geweld tussen (ex-)partners is vaak groot. Vandaar misschien dat zo weinig bekend is dat (ex-)partnergeweld meer dan de helft van alle gevallen van huiselijk geweld uitmaakt.¹¹ Relatief vaak is hier ook sprake van seksuele en psychische mishandeling. Op de lange duur heeft stelselmatige vernedering misschien een nog desastreuzer uitwerking dan

‘Ook professionals vallen voor de charmes van je innemende, manipulatieve ex’

Tineke Fransen,
voorzitter stichting Zijweg

lichamelijke verwondingen, maar de gevolgen zijn van buitenaf niet te zien.

De bezuiniging waarmee de decentralisatie gepaard gaat, heeft voor slachtoffers van partnergeweld ingrijpende gevolgen. In sommige regio's wordt vijftig procent bezuinigd op vaste opvangplekken, de rest moet ambulantly worden geholpen. Slachtoffers zijn daar dus veroordeeld thuis te blijven bij de gewelddadige partner. Van groot belang is dat de slachtoffers zelf (in een veilige setting) kunnen aangeven of ambulante hulpverlening verantwoord is. Daarbij is ook de betrokkenheid van de huisarts onmisbaar, die vaak inzichten heeft in de achtergronden van gebruikt geweld die op dat moment nog aan anderen worden onthouden. Partnergeweld is niet, zoals vaak wordt gedacht, vooral een attribuut van lagere sociale milieus. Veel plegers zijn hoogopgeleid¹² en weten zich naar buiten toe uitstekend te presenteren. Rechters en Raden voor de Kinderbescherming zien zich daardoor vaak gesterkt in hun voorkeur voor mediation en gedeeld ouderschap. Te weinig wordt onderzocht of het geweld werkelijk is gestopt en of achter die beschaafde façade geen persoonlijkheidsstoornis schuilgaat.

Vaak zijn het de kinderen die hiervan het slachtoffer worden. Ook bij de broertjes Julian en Ruben uit Zeist werd na de scheiding van hun ouders tot co-ouderschap besloten. Noodkreten van de moeder over hun veiligheid als ze bij de vader waren, werden niet serieus genomen. Tekenen van mishandeling evenmin.

Vijf jaar lang bogen meer dan tien instanties zich over het gezin. Ze onderzochten, analyseerden, rapporteerden, adviseerden en behandelden, maar slaagden er niet in iets aan de situatie te verbeteren. Ze waren er vooral op uit de harmonie tussen de ex-partners te vergroten en spraken elkaar intussen tegen over de vraag of de veiligheid in acuut gevaar was. In 2013 bracht de vader Julian en Ruben om het leven en pleegde daarna zelfmoord.

Ook deze vader wist een narcistische persoonlijkheidsstoornis, waardoor hij de scheiding niet kon verkroppen, jarenlang te verbergen. Goedbedoelende en feitelijk ook naïeve professionals trapt erin en boden de kinderen geen bescherming.¹³ De betrokken instanties vormden rond dit gezin geen kring van veiligheid, laat staan dat die kring gesloten was en tot handelen overging om geweld te voorkomen.

Doorbreek de keten van zwijgzaamheid

Het zijn niet alleen instanties die moeite hebben met het aanpakken van huiselijk geweld. Ook mensen in de omgeving van slachtoffers staan er vaak handenwringend bij, maar aarzelen om in actie te komen. Niet onbegrijpelijk: het is onaangenaam en ook risicovol partij te worden in een geschil waaraan je part noch deel hebt. Als je ‘klikt’ over de burens, zit je even later misschien met diezelfde burens en de wijkagent aan tafel. En wat als er dan toch minder aan de hand blijkt te zijn? Of als de politie niet reageert, zodat je voor niets je nek hebt uitgestoken?

Dat laatste risico is niet denkbeeldig, zoals blijkt uit het inspectieverslag over de dood van Daniëlla. De onderzoeken van de instanties begonnen allemaal na meldingen uit de omgeving van het gezin. Maar het rapport staat vol met passages als ‘Dit kreeg geen vervolg’, ‘Geen van de professionals ondernam actie’, ‘Men besloot de melding niet verder op te pakken’ en ‘Toch koos men ervoor om af te sluiten’. Het staat er droog en zonder verdere toelichting, maar dit is wel de beste manier om de omgeving te demotiveren om in actie te komen.

Instanties zouden altijd een follow-up moeten geven aan een melding, maar ook dat is nog niet genoeg om de keten van zwijgzaamheid te doorbreken. Iets ondernemen als je gegil hoort bij de burens is een moeilijk en eenzaam besluit. Als ik ingrijp terwijl de kring eromheen passief blijft, wat betekent dat dan voor mij? Eén manier om deze drempel te verlagen, is het mogelijk maken van anoniem melden.

Daarnaast zijn er methodes om die eenzaamheid te verminderen. Als je weet dat ook anderen dat gegil hebben gehoord, kom je er zelf ook eerder mee voor de dag. En zeker als je van elkaar hoort hoe vaak er misschien al eerder is gemeld over die burens. Signaleringsbereidheid kun je trainen. In buurtgesprekken en op scholen kan de verlegenheid en de gêne worden doorbroken en kan worden aangeleerd hoe je dit soort dingen bespreekbaar maakt. Dat vraagt een vorm van alerte betrokkenheid, maar ook een garantie van veiligheid, zodat men weet dat met meldingen zorgvuldig wordt omgegaan. Het gaat daarbij om vaardigheden waarmee mensen niet worden geboren, maar die moeten worden getraind. Professionals moeten leren de kostbaarheid van signalering te herkennen en te beschermen. Vanzelf gaat dat niet...

Voor slachtoffers en direct betrokkenen geldt dat nog sterker. Verlamd door angst en valse schaamte zijn zij vaak de zwakste schakel in de keten van zwijg-

‘Onze medewerkers kunnen al veel, maar willen ook blijven leren’

Johan Brongers, directeur-
bestuurder Welzijnsgroep Tinten

'We stimuleren burgers en vrijwilligers om de ogen en oren van de samenleving te zijn'

Annelies Boode,
districtsmanager Humanitas Oost

zaamheid. Dat blijkt wel uit het feit dat slechts een klein deel van de meldingen afkomstig is van de slachtoffers zelf. Verlichting van die angst is de eerste taak van de kring van veiligheid. Ook dat moet worden gezien als een eis van versterkte professionaliteit.

Bemoei je ook met gesloten gemeenschappen en kwetsbare groepen

Nergens werkt de keten van zwijgzaamheid zo onverbiddelijk als binnen culturele groepen met hechte familiesystemen en een sterke groepsdruk, vaak nog versterkt door een schaamtecultuur. In zulke min of meer gesloten gemeenschappen stel je je bloot aan zware sociale - en soms fysieke - sancties als je naar buiten treedt met klachten over geweld. Vaak gaat het om partnergeweld, eergerelateerd geweld, kind huwelijken, huwelijksdwang, gedwongen achterlating en genitale verminking.

Blijkens een onderzoek in 2010 is bijna een kwart van de plegers van huiselijk geweld van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse afkomst.¹⁴ Een ongemakkelijke waarheid, die bij professionals en omgeving een extra terughoudendheid - en angst - teweeg kan brengen om iets te ondernemen. Dat is ernstig, omdat het de instanties toch al ontbreekt aan voldoende antennes in allochtone en islamitische kringen om te signaleren of ergens iets fout zit.

Een soortgelijke aarzeling kan een rol spelen bij het signaleren en bestrijden van partnergeweld in homo- en lesbische kringen. Ook daar kan sprake zijn van een zekere geslotenheid en ook daar kan de vrees om van discriminatie te worden beschuldigd, resulteren in risicovolle terughoudendheid.

En er is nog een derde groep die een speciale plaats inneemt op de kaart van het huiselijk geweld: gezinnen met 'geringe sociale redzaamheid' en 'chronische meervoudige problematiek'. Families die niet goed mee kunnen komen in de samenleving, vaak meerdere generaties lang en vaak doordat er licht verstandelijke beperkingen (LVB) voorkomen.

Dit is het soort gezinnen waarvoor langdurige begeleiding een groot verschil zou uitmaken. Hoewel precieze cijfers ontbreken, bestaat de indruk dat zich veel huiselijk geweld zich afspeelt in zulke 'LVB'-gezinnen: ouders met een zeer lage opleiding ruim acht keer zo vaak vertegenwoordigd zijn in de statistieken rondom kindermishandeling in vergelijking met andere ouders.¹⁵ Als zulke gezinnen goed en consequent zouden worden begeleid, zou dat een efficiënte en goedkope manier zijn om huiselijk geweld te beteugelen. Bij die begeleiding gaat het in eerste instantie om heel simpele dingen: hanteerbaar maken van schulden, dreigende huisuitzetting voorkómen, kinderen gewassen en gevoed naar school.

Ook dit is een kwetsbare groep waarbij maatschappelijke achterstelling op de loer ligt. 'Bemoeizorg' is juist hier vaak noodzakelijk, maar professionals kunnen geremd worden door aarzeling om in te grijpen. Kennelijk werkt daarbij het besef van morele verantwoordelijkheid - wat neem ik voor risico door niet in te grijpen - onvoldoende door. Ook deze vaardigheden kunnen door on-the-job training en scholing worden aangeleerd.

Misschien speelde dat ook een rol in het leven van Iris de Groot, een meisje dat ernstig verwaarloosd werd door haar licht verstandelijk beperkte moeder. In haar stripverhaal *Mamma? Een jeugd met een verstandelijk beperkte ouder* vertelt

zij hoe ze haar hele jeugd lang door iedereen in de steek werden gelaten: *'Iedereen gaat ervan uit dat ergens wel iemand verantwoordelijk is. Maar niemand had de wettelijke verantwoordelijkheid me te helpen.'*¹⁶

Onderken handelingsverlegenheid

Het is niet alleen bij dit soort specifieke doelgroepen dat beleidmakers, bestuurders, hulpverleners en getuigen geplaagd worden door een soort verlegenheid om in te grijpen. In onze geïndividualiseerde, op overleg en compromis gerichte samenleving is het niet vanzelfsprekend om je 'tegen een ander aan te bemoeien' en achter iemands voorkeur te treden op een manier die misschien niet welkom is.

Dat geldt zeker bij huiselijk geweld, waar vaak tragische keuzes moeten worden gemaakt die pijnlijke gevolgen hebben voor de levens van betrokkenen. Meer veiligheid kan betekenen dat relaties tussen partners en tussen ouders en kinderen worden doorbroken. Professionals kunnen zulke keuzes alleen op een verantwoorde manier maken als ze over de schotten van hun eigen discipline leren kijken en gezamenlijk met de cliënt(en), het sociaal netwerk en de verschillende deskundigen oplossingen bedenken.

Maar zelfs als daaraan is voldaan, blijft het moeilijk om daadwerkelijk 'door te pakken'. Dan kan handelingsverlegenheid de kop opsteken; bemoeizorg is nog lang niet overal geaccepteerd. Indringende vragen moeten juist hier worden gesteld. Natuurlijk kunnen er goede redenen zijn om een zorgvuldig opgebouwde vertrouwensband niet in de waagschaal te stellen. Maar dat argument leent zich ook als dekmantel voor terughoudendheid waar structureel geweld acuut moet worden gestopt. Dan is gezien het harde karakter van het geweld de hulpverlening simpelweg te 'soft'.

Een extra handicap is daarbij dat huiselijk geweld niet eenduidig is afgebakend. Het kan om fysieke mishandeling gaan, maar ook om verwaarlozing, bedreiging of psychisch of seksueel geweld. Waar leg je de kritische grens? Wanneer is er sprake van ontoelaatbaar geweld?

Uit de onderzoekverslagen over Daniëlla en andere situaties waarin het misging, blijkt dat die grens herhaaldelijk werd opgerekt. Ook daarbij wreekte zich het gebrek aan teamwork: de betrokken professionals hadden geen gezamenlijke ondergrens bepaald; stuk voor stuk stonden ze er alleen voor. Ook voor het doorbreken van handelingsverlegenheid is dus een andere, meer horizontale en op overleg gerichte aanpak nodig.

Handelingsverlegenheid kan op allerlei manieren worden omschreven: als een gebrek aan lef, aan toewijding, aan competentie, aan organiserend vermogen, aan professionaliteit. Hoe je het noemt, maakt niet zoveel uit, maar het moet wel onder ogen worden gezien en bespreekbaar gemaakt.

De organisatie van het zorgveld, met zijn verticale, productmatige en versnipperde inrichting, kan handelingsverlegenheid in de hand werken. Angst en onzekerheid over de eigen positie en over het beroepsbelang in tijden van bezuiniging en marktwerking kunnen zich ontwikkelen tot perverse prikkels om te vluchten in terughoudendheid en formalisme.

Maar ook de individuele toerusting van professionals, bestuurders en andere betrokkenen is in het geding. Worden ze wel scherp gehouden door georganiseerde tegenspraak? Zijn ze gepokt en gemazeld in het aangaan van samenwerking en

‘Kinderen moeten snel passende hulp krijgen, we mogen ze niet aan hun lot overlaten’

Majone Stekete,
raad van bestuur Verwey-Jonker
Instituut

verbindingen met collega's? Hulp en begeleiding zijn mensenwerk; deskundigen kunnen sterk verschillen in hun impliciete opvattingen over opvoeding en samenleven. Die impliciete opvattingen expliciet maken en ter discussie stellen, is nodig om elkaar in een kring van veiligheid te kennen, te vertrouwen, te respecteren. Medewerkers horen op de kwaliteit van hun werk te worden aangesproken en het behoort tot hun professionaliteit om daarop te reflecteren. Hebben zij voldoende kennis en kunde in huis voor het voeren van 'slechtnieuwsgesprekken'? Worden ze daarop getraind, zoals bij toekomstige artsen gebruikelijk is? En voelen ze zich bij het brengen van slecht nieuws gedekt door collega's en leidinggevendenden?

Al deze competenties kunnen worden aangeleerd door het uitwisselen van ervaringen, het trainen van vaardigheden, het houden van casusbesprekingen en het identificeren van best practices.

Maak van privacy geen vluchtdeur

De op zich waardevolle beginselen van privacy, beroepsgeheim en verschoningsrecht kunnen ontaarden in een perverse prikkel tot afzijdigheid. Hulpverleners in het gezin van Daniëlla ervoeren de weigering van instellingen om informatie te delen als uiterst frustrerend. De morele dilemma's die daar mogelijk de oorzaak van zijn, zijn niet direct oplosbaar. De motieven om informatie onder de pet te houden, kunnen heel reëel zijn, bijvoorbeeld de angst dat alles wat in een dossier wordt opgenomen de betrokkene tot in lengte van jaren wordt nagedragen. Maar er kan ook sprake zijn van onwil om anderen tot de eigen specialistische informatie toe te laten. En ook daarbij kunnen instituutbelangen in tijden van marktwerking een rol spelen.

Zeker is dat de persoonlijke opstelling van de individuele professional alle verschil kan uitmaken. Morele dilemma's bespreken in intercollegiaal overleg is behulpzaam. Neem een huisarts die aarzelt om een geval aan te melden bij de ggz omdat daar geen ambtsgeheim bestaat. De grote vraag is dan: laat hij het daarbij zitten of voelt hij zich verantwoordelijk om hulp te zoeken langs andere kanalen?

Het is ons aller pakkie-an

Hoe is het mogelijk dat we ondanks alle inspanningen huiselijk geweld nog steeds niet hebben teruggedrongen? Waarom trekken we geen lering uit de ontluisterende gebeurtenissen? Wat doen we in Nederland verkeerd? Met die vragen begonnen we deze oproep.

Het is een oproep tot urgentie en een uitnodiging om mee te denken over mogelijkheden om de kring van veiligheid te sluiten. Zodat we eindelijk een daling kunnen bewerkstelligen van de cijfers die ons naar de keel grijpen. Onze oproep laat zich samenvatten in de hartenkreten die u hierboven hebt gelezen:

* *Schrik niet terug voor indringende vragen:* houd gevestigde beleidsuitgangspunten tegen het licht, onderken handelingsverlegenheid, wees niet naïef bij partnergeweld en bemoei je ook met gesloten en kwetsbare gemeenschappen.

‘Duurzame
veiligheid voor
kind en gezin,
daar staan we
voor’

Ingrid ten Berge,
programmameerder Veilig
Opgroeien Nederlands
Jeugdinstituut

* *Slecht de schotten tussen de verschillende professies:* voorkom afwenteling, maak van privacy geen vluchtheuvel, verdisconteer de uitgestelde rekening en schakel over van product naar proces.

* *Sluit de kring van veiligheid:* verbreek de keten van zwijgzaamheid en zet geen vinkjes zonder vonkjes. En stel steeds opnieuw vast of die gezamenlijke verantwoordelijkheid feitelijk wel gestalte krijgt.

Eén overweging staat bij dit alles centraal: we moeten meer verantwoordelijkheid nemen en meer lef laten zien om daarnaar te handelen. Dat is zowel een gemeenschappelijke als een persoonlijke opgave. Volstaan we met de gezamenlijke kant, dan lopen we het risico in vrijblijvendheid te verzanden. Richten we ons alleen op het individuele aspect, dan dreigen fragmentering en langs elkaar heen werken.

Het te lijf gaan van huiselijk geweld en kindermishandeling gaat ons allemaal aan. Ons allemaal én ieder van ons: het is ons aller pakkie-an.

Sluit de kring van veiligheid

Samen verbeteren met durf, kennis en kunde

Wat we nodig hebben in de strijd tegen huiselijk geweld en kindermishandeling, is een verandering in mentaliteit én systeem. Meer besef van gezamenlijke verantwoordelijkheid en glasheldere afspraken over wie waarop kan worden aangesproken. Zo'n verandering komt niet uit de lucht vallen en wordt niet alleen met goede woorden bereikt. Ze moet worden georganiseerd en gestructureerd. Wij doen daarvoor drie voorstellen:

Iedereen: een actieve samenleving tegen geweld

Burgers moeten gestimuleerd worden om samen de verantwoordelijkheid te dragen voor een veilig leefklimaat in relaties en gezinnen. Onderdeel daarvan is het ontwikkelen van handvatten om alle betrokkenen - omstanders, vrijwilligers en professionals - in staat te stellen de ernst van partnergeweld en kindermishandeling beter te duiden en daarover het gesprek aan te gaan als zij in contacten met burens, familie of op straat geconfronteerd worden met veiligheidskwesties.

Voor lichtere vormen van huiselijk geweld en kindermishandeling kunnen steun en betrokkenheid van familie, medeopvoeders (zoals leerkrachten) en burens van doorslaggevende betekenis zijn om onveiligheid binnen relaties en het gezin bespreekbaar te maken en te stoppen en erger te voorkomen.¹⁷

Van burgers mag worden verwacht dat zij afweten wat zij zelf kunnen doen, wat niet meer acceptabel is en wanneer ingrijpen van buitenaf vereist is en zij dus een melding moeten doen. Daarbij moet de overheid (en dus de professional) ingrijpen bij grensoverschrijdende situaties.

Wij pleiten daarom voor een activeringsstrategie:

Een morele oproep doen om burgers te motiveren bij te dragen aan veilige relaties en een veilig opgroei- en opvoedklimaat in hun leefomgeving. Dat kan via campagnes, steun aan zelforganisaties en het aanbieden van hulpmiddelen die burgers ondersteunen om in actie te komen.

Ervaringsdeskundigheid bij de inzet van preventie en aanpak van huiselijk geweld activeren. Dit kan bijdragen tot vroegtijdig interveniëren als relatieproblemen nog niet uit de hand zijn gelopen, waardoor escalatie naar huiselijk geweld kan worden voorkomen.

Voor professionals in de wijkteams is een spilfunctie weggelegd bij deze activeringsstrategie. Zij kunnen informele sociale steun rond kwetsbare relaties en gezinnen versterken, medeopvoeders ondersteuning bieden om opvoedproblemen bij de ouders aan te kaarten en hen stimuleren hun verantwoordelijkheid te nemen bij de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. We hebben inzet van de (pedagogische) civil society nodig!

‘Leren en verbeteren is een continue doorgaande beweging’

Astrid van der Kooij,
manager Huiselijk en seksueel
geweld Movisie

‘De eerste vraag moet zijn: is het veilig?’

Saskia Daru,
adviseur Huiselijk en seksueel
geweld Movisie

Professionals: samenwerken, integrale verantwoordelijkheid en leren

Bestaande opvattingen van professionaliteit zijn verbonden met een bepaalde sector of discipline, een deelbelang, een afgegrensde verantwoordelijkheid. Een gezamenlijke en intern samenhangende aanpak kunnen we alleen realiseren door dit hokjesdenken te doorbreken en dwarsverbanden te leggen. Waar nodig moeten we ook de grenzen van onze formele taak durven overschrijden.

Deze innovatie vergt een investering in kennis en werkvormen op elk niveau: dat van de beleidsmaker, de professional, het management, het bestuur, de toezichthouder, de gemeenteambtenaar, de burgemeester, de wethouder en de gemeenteraad. Beroepsopleidingen in het sociale domein spelen een sleutelrol bij het aankweken van deze bredere vorm van professionaliteit. Daar is tijd voor nodig. Na de opleiding houdt het leren niet op. Structureel leren en verbeteren is een noodzakelijk onderdeel van de benodigde professionaliteit en samenwerking, en moet worden georganiseerd. Op kortere termijn kan een inhaalslag worden gemaakt door te starten met consequent leren van incidenten, good practices te bespreken en elkaar kritisch te bevragen.

In de evaluatierapporten over rampzalige missers is het uittentreuren herhaald: er moet één regiehouder zijn. Iemand die ‘integraal’ verantwoordelijk is en die samen met de andere professionals zorgt voor een samenhangend plan. Iemand die je kan opbellen, ook na vijven, en die dan ook terugbelt, die de risico's op herhaling inschat en voor langere tijd de contacten onderhoudt. Iemand bij wie ook het ketenbeheer in goede handen is, die ‘doorzettingsmacht’ heeft en kan besluiten dat ingrijpen op een hoger schaalniveau nodig is. Iemand die erop toeziet dat iedereen doet wat hij zegt en daarop ook kan worden aangesproken.

In het bedrijfsleven is zo'n accountmanager de gewoonste zaak van de wereld. Het is de enige manier om klanten aan je te binden. De ‘tucht van de markt’ zorgt ervoor dat hij zijn werk naar behoren doet. In het zorgcircuit, waar wel het marktdenken is uitgeroepen maar die tucht grotendeels ontbreekt, is dat minder vanzelfsprekend. De Veilig Thuis-regio's hebben procesregisseurs met een wetelijke onderzoekbevoegdheid. Formeel is daarmee, zoals zo vaak, alles in orde, maar nu de werkelijkheid nog. Het handelen. De lef. En het leren. We hebben professionals nodig die beter willen worden. Die in hun rol als regiehouders onverschrokken durven op te treden. Doen ze dat niet, dan blijven alle mooie woorden doodoeners, die zelfs het tegendeel kunnen bewerkstelligen van wat werd beoogd.

De Nationaal Rapporteur huiselijk geweld en kindermishandeling

Wij concluderen dat de manier waarop huiselijk geweld nu wordt aangepakt, tekortschiet. Het is van levensbelang daar met kracht op te blijven wijzen. We hebben een instantie nodig die langdurig en onafhankelijk zicht houdt op die aanpak en het besef van urgentie levend houdt. Daarom stellen wij voor een Nationaal Rapporteur te benoemen. Een waakhond en aanjager die agendeert, monitort, signaleert, stimuleert en verbindt. Alle partijen zouden gediend zijn met zo'n Nationaal Rapporteur. Door cijfers te presenteren die vergelijking met andere regio's en andere landen mogelijk maken, kan hij internationale uitwisseling en leerprocessen stimuleren. Door periodiek te rapporteren hoe het staat met de overgang naar een integrale, horizontale aanpak, kan hij de sector op weg helpen naar een breder begrip van professionaliteit en verantwoordelijkheid.

De Nationaal Rapporteur kan worden gevoed vanuit bestaande regionale netwerken. Een belangrijke bijdrage kan daarbij worden geleverd door lokale/regionale rapporteurs kindermishandeling en huiselijk geweld. De oordelen en aanbevelingen van de Nationaal Rapporteur zullen ook op regionaal en gemeentelijk niveau een extra impuls vormen om steeds opnieuw vast stellen of de kring van veiligheid naar behoren functioneert. Elke gemeente vindt het plezierig als good practice te worden genoemd. Zijn de zaken lokaal niet goed voor elkaar en wordt dat zowel door lokale rapporteurs als door de Nationaal Rapporteur gemeld.

Gemeenteraden moeten met enige regelmaat gerapporteerd krijgen of de regiefunctie in hun gemeente naar behoren werkt. Heeft ook deze kring van veiligheid zich gesloten of zijn daartoe nog verbeteringen nodig? Welke dan? Burgemeester en wethouders kunnen daar op sturen. Door het benoemen van lokale, regionale en nationale rapporteurs kunnen we voorkomen dat het debat zich blijft voort slepen van incident naar incident. Alleen door deze structurele verbeteringen dringen we het geweld terug.

Ons appel

Ons appel richt zich tot alle verantwoordelijken op ieder niveau. Het innovatieproces dat wij hier beschrijven, vraagt ook een nadrukkelijke uitspraak van de verantwoordelijke bewindspersonen en van het parlement. Als we dit geweld werkelijk onaanvaardbaar vinden, dan hoort daarbij een innovatieprogramma dat door ons allemaal gedragen wordt, door bekwame professionals en vrijwilligers, en beleidsmakers. Zo'n innovatieproces vraagt vasthoudende sturing en publieke verantwoording. Het lokaal en regionaal sluiten van de kring van veiligheid vraagt om structurele verbeteringen in cultuur, structuur en werkwijze. Het gaat om wezenlijke veranderingen, die alleen tot stand zullen komen als regering en parlement de noodzaak daartoe uitspreken, en binnen de organisaties, de instituten en de overheden voldoende middelen beschikbaar worden gesteld. En allemaal moeten we daarna niet aflaten de vraag "Wordt het geweld nu werkelijk teruggedrongen?" publiekelijk aan de orde te stellen.

‘Een
kwaliteitsslag
vraagt om
afrekenen
op gemaakte
verbeteringen
in plaats van
op gemaakte
fouten’

Lou Repetur,
senior adviseur Effectiviteit en
vakmanschap Movisie

Ondertekenaars manifest Kring van Veiligheid

Jacques Wallage, voorzitter Kring van Veiligheid

Annelies Boode, districtsmanager Humanitas Oost

Aleid van den Brink, directeur-bestuurder Blijfgroep

Johan Brongers, directeur-bestuurder Welzijnsgroep Tinten

Tineke Fransen, voorzitter stichting Zijweg

Oetra Gopal, wethouder gemeente Hoogezand-Sappemeer

Janet ten Hoope, plv hoofdofficier van justitie Openbaar Ministerie

Ans van de Maat, raad van bestuur Intermetzo

Majone Steketee, raad van bestuur Verwey-Jonker Instituut

Janis Tamsma, plv. districtschef Politie Friesland

Met expertise van:

Ingrid ten Berge, programmaleider Veilig opgroeien Nederlands Jeugdinstituut

Astrid van der Kooij, manager Huiselijk en seksueel geweld Movisie

Saskia Daru, adviseur Huiselijk en seksueel geweld Movisie

Lou Repetur, senior adviseur Effectiviteit en vakmanschap Movisie

Noten

- 1 Alink, L.R.A., IJzendoorn, M.H. van, Bakermans-Kranenburg, M.J., Pannebakker, F., Vogels, T. & Euser, S. (2011). *Kindermishandeling in Nederland Anno 2010: De tweede nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen (NPM-2010)*. Leiden: Casimir Publishers.
- 2 Veen, H.C.J. van der, & Bogaerts, S. (2010). *Huiselijk geweld in Nederland: overkoepelend syntheserapport van het vangst-hervangst-, slachtoffer- en daderonderzoek 2007-2010*. Den Haag, WODC.
- 3 Samenwerkend Toezicht Jeugd. (2015). *Gezinnen met Geringe Sociale Redzaamheid. Casuïstiek Groningen.*, Utrecht: Samenwerkend Toezicht Jeugd.
- 4 Tierwolf, B., Lünemann, K. & Stekete, M. (2014). *Doorbreken geweldspatroom vraagt gespecialiseerde hulp Onderzoek naar effectiviteit van de aanpak huiselijk geweld in de G4*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- 5 Snoeren, F.M.M. (2014). *Giving maltreated children a voice. A study of self-reported quality of life, and the effectiveness and cost-effectiveness of the child-interview intervention during the investigation of reports of child maltreatment. Proefschrift 3 december 2014*. Maastricht: Universiteit Maastricht. Promotieonderzoek onder kinderen die werden aangemeld bij een Advies- en Meldpunt Kindermishandeling, aan de hand van beoordeling door de kinderen zelf direct na de melding en vervolgens na zes, twaalf en achttien maanden.
- 6 Aldus de Inspectie Jeugdzorg en de Inspectie Gezondheidszorg, die in 2015 het functioneren van 25 Veilig Thuis-regio's onderzochten: www.inspectiejeugdzorg.nl/instellingen, geraadpleegd op 4 maart 2016.
- 7 www.defenceforchildren.nl, geraadpleegd op 27 januari 2016.
- 8 Meerding, W.J. De maatschappelijke kosten van kindermishandeling. In: Baartmans H.E.M., Bullens R.A.R., Willems J.C.M., editors. (2005). *Kindermishandeling, de politiek een zorg*. Amsterdam: SWP, p. 46-62.
- 9 Baldewsingh, R. Burg, E. van der, Everhardt, V. & Jonge, H. de (2013). *Een veilig thuis, gemeentelijke visie op de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling, G4 - Gemeente Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht*
- 10 Ontleend aan: Oosten, N. van, Visser, A. & Lantinga, M. *Anders werken aan cliënten- en burgerparticipatie: huiselijk geweld beleid maken met persona's*. Utrecht: Movisie/Nederlands Jeugdinstituut, verschijnt 2016.
- 11 Van der Veen & Bogaerts (2010). In: Movisie 2013: *Factsheet Huiselijk geweld: aard en omvang, gevolgen, hulpverlening en aanpak*. Utrecht: Movisie.

- 12 Knaap, L.M. van der, Idrissi, F. el & Bogaerts, S. (2010). *Daders van huiselijk geweld*. Den Haag: WODC.
- 13 Mat, J., & Steenbergen, E. van. (2013). Reconstructie NRC: veiligheid Ruben en Julian al vier jaar in het geding. In: *NRC* 19 mei 2013.
- 14 Knaap, L.M. van der, Idrissi, F. el, & Bogaerts, S. (2010). *Daders van huiselijk geweld*. Den Haag: WODC. De oververtegenwoordiging valt waarschijnlijk deels toe te schrijven aan verschillen in sociaal-economische status. Dat maakt de kwestie van terughoudendheid echter niet minder urgent.
- 15 Alink, L.R.A., IJzendoorn, M.H. van, Bakermans-Kranenburg, M.J., Pannebakker, F., Vogels, T. & Euser, S. (2011). *Kindermishandeling in Nederland Anno 2010: De tweede nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen (NPM-2010)*. Leiden: Casimir Publishers.
- 16 Oostveen, M. (2015). 'Niet eerder begreep Iris dat ze niet normaal opgroeide.' In: *de Volkskrant* 11 december 2015.
- 17 Bron: www.nji.nl/nl/Publicaties/Voor-Veilig-en-Veilig-Verder

In Nederland worden jaarlijks honderdduizenden mensen slachtoffer van huiselijk geweld. Eenentwintig vrouwen, dertien kinderen, dertien mannen overleven dit niet. Ondanks een uitgebreid stelsel van preventie en hulpverlening, de verplichte meldcode, het tijdelijk huisverbod en de grote inzet van deskundige beroepskrachten en vrijwilligers, dalen deze cijfers niet.

Verontrustend zijn niet alleen de cijfers zelf. Ook de conclusies van evaluatie-onderzoeken zijn alarmerend. Keer op keer blijkt daaruit dat gevallen van ernstige mishandeling voortduurden ondanks de bemoeienis van een hele reeks hulpverleners. In een aantal gevallen ging het daarbij om kinderen, die uiteindelijk stierven aan de gevolgen van het geweld.

Er gaat in Nederland dus iets verschrikkelijk fout. In het manifest 'Huiselijk geweld te lijf' roepen wij, beleidmakers, bestuurders, beroepskrachten en ervaringsdeskundigen, op tot actie en herbezinning. Wat moet er gebeuren om eindelijk resultaten te boeken en een drastische teruggang van huiselijk geweld en kindermishandeling te bereiken?